

معیارهای عینی و ذهنی در حقوق کیفری

دکتر صادق منتهی نژاد

سرشناسه : منتی نژاد، صادق، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور: معیارهای عینی و ذهنی حقوق کیفری / صادق منتی نژاد.
مشخصات نشر: تهران: نشر میزان، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری : ۴۱۶ ص.
فروست : نشر میزان؛ ۱۲۵۳.
شابک : 978-622-212-062-7
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : حقوق جزا -- تفسیر و استنباط
موضوع : Crime law -- Interpretation and construction :
موضوع : حقوق جزا -- ایران -- تفسیر و استنباط
موضوع : Criminal law -- Iran-- Interpretation and construction :
رده بندی کنگره : K ۵۰۱۵/۴
رده بندی دیویی : ۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۹۲۳۰۷

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز
از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن های ذیل اطلاع دهید.

۱۲۵۳

نشر میزان
معیارهای عینی و ذهنی در حقوق کیفری
دکتر صادق منتی نژاد
چاپ اول: پاییز ۱۳۹۸
قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان
شماره: ۱۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۱۲-۰۶۲-۷

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکیسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ
الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ
«سورة حديد، آية ٢٥»

تقدیم به

همسر عزیزم گلده

و

دختر نازنینم هرو

بر خود لازم می‌دانم از زحمات دوست گرانقدرم آقای امید سلسله ذاکری در مقابله و بازبینی متن با دست نوشته، کمال تشکر را بنمایم.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۷
فصل اول: تبیین مفاهیم	۱۹
گفتار اول: معیار ذهنی	۲۰
مبحث اول: سطح تقنینی	۲۱
مبحث دوم: سطح تفسیر قوانین	۲۳
مبحث سوم: سطح ارتکاب عمل مجرمانه	۲۴
مبحث چهارم: سطح دفاعیات کیفری	۲۸
مبحث پنجم: سطح دادرسی	۲۹
مبحث ششم: اجرای قوانین	۳۳
گفتار دوم: معیار عینی	۳۴
مبحث اول: سطح تقنینی	۳۷
مبحث دوم: سطح تفسیر قوانین	۳۷
مبحث سوم: سطح ارتکاب عمل مجرمانه	۳۸
مبحث چهارم: سطح دفاعیات کیفری	۳۸
مبحث پنجم: سطح دادرسی و قضا	۳۹
مبحث ششم: سطح اجرای قوانین	۳۹
گفتار سوم: معیار نوعی	۴۰
مبحث اول: سطح تقنینی	۴۲
مبحث دوم: سطح تفسیر قوانین	۴۳
مبحث سوم: سطح تحقق عمل مجرمانه و دفاعیات	۴۷
بند اول - انسان معقول و متعارف: معنا و مفهوم، پیشینه و کاربرد	۴۷

۶ □ معیارهای عینی و ذهنی در حقوق کیفری

- بند دوم - توصیف‌های مختلف از انسان معقول و متعارف ۵۰
- ۱ - توصیف انسان معقول و متعارف به عوام الناس (مردم کوچه و خیابان) ... ۵۰
- ۲ - توصیف انسان معقول و متعارف به عنوان فرد فاقد ویژگی فوق‌العاده ۵۲
- ۳ - توصیف انسان معقول و متعارف به عنوان فرد ایده‌آل ۵۲
- ۴ - توصیف انسان معقول و متعارف به عنوان فرد ارزش بنیاد ۵۳
- ۵ - توصیف انسان معقول و متعارف به عنوان عامل رفتارکننده بر اساس حداقل الگوهای رفتاری عام و خاص ۵۴
- مبحث چهارم - دیدگاه‌های مختلف پیرامون احتساب یا عدم احتساب خصایص فردی در اعمال معیار نوعی ۵۵
- بند اول - رویکرد عدم احتساب مطلق: معیار نوعی مطلق ۵۶
- بند دوم - رویکرد احتساب مطلق: معیار نوعی کاملاً فردی شده ۵۷
- بند سوم - رویکرد بینابینی: معیار نوعی فردی شده محدود ۵۸
- الف - دیدگاه حداقلی ۵۹
- ب - دیدگاه حداکثری ۶۰
- مبحث پنجم: سطح قضا و دادرسی ۶۳

فصل دوم: کاربرد معیارهای عینی و ذهنی در ارتباط با

- ارکان متشکله جرم و دفاعیات کیفری ۶۵
- گفتار اول: ارکان متشکله جرم و کاربرد معیارهای عینی و ذهنی ۶۵
- مبحث اول: رکن قانونی ۶۵
- بند اول - عینیت حقوقی و دعاوی دشوار ۶۶
- ۱ - مکتب حقوق طبیعی ۶۷
- ۲ - مکتب تحقیقی یا اثباتی ۷۲
- ۳ - مکاتب شک‌گرایی در حقوق ۸۰
- بند دوم - نافرمانی مدنی ۸۱

فهرست مطالب □ ۷

- ۱ - دیدگاه طرفداران حقوق طبیعی ۸۲
- ۲ - جان رالز و نافرمانی مدنی ۸۳
- ۳ - رونالد دورکین و نافرمانی مدنی ۸۴
- بند سوم - هرمنوتیک و عینیت و ذهنیت ۸۴
- ۱ - کلیات ۸۴
- ۲ - هرمنوتیک و عینیت معنایی ۸۶
- ۳ - هرمنوتیک و عدم عینیت معنایی ۸۸
- ۴ - هرمنوتیک و تفسیر حقوق ۹۰
- بند چهارم - معیارهای تفسیر ۹۳
- ۱ - معیار ذهنی ۹۳
- ۲ - معیار عینی ۹۴
- ۳ - معیار نوعی ۹۶
- ۴ - معیارهای تفسیر در حقوق کیفری ایران ۹۷
- مبحث دوم: رکن مادی جرم ۱۰۰
- بند اول - عنصر مادی جرم تام ۱۰۰
- ۱ - رفتار مرتکب ۱۰۱
- الف - دیدگاه‌های مختلف در مورد عمل مرتکب ۱۰۲
- الف - ۱- دیدگاه سببیت ۱۰۲
- الف - ۲- دیدگاه غایت ۱۰۳
- ب - انواع رفتار و کاربرد معیارها ۱۰۴
- ب - ۱- رفتارهای مادی (عینی - بیرونی) ۱۰۴
- فعل مادی خالص ۱۰۴
- داشتن و نگه داشتن ۱۰۵
- ب - ۲- رفتارهای غیرمادی (معنوی و درونی) ۱۰۶
- ب - ۳- رفتارهای مختلط (مادی - غیرمادی) ۱۰۷

۸ □ معیارهای عینی و ذهنی در حقوق کیفری

- ب - ۴- رفتار مبتنی بر حالت ۱۰۷
- ج - مصادیقی از کاربرد معیارهای عینی - ذهنی در بخش رفتار مرتکب ۱۰۸
- ج - ۱- رفتار مرتکب جرم قتل عمدی و کاربرد معیارها ۱۰۸
- رفتار مرتکب جرم قتل و کاربرد معیار ذهنی ۱۱۰
- معیار ذهنی قتل عمدی در کلام فقها ۱۱۳
- رفتار مرتکب جرم قتل و کاربرد معیار نوعی ۱۱۵
- معنا و مفهوم رفتار نوعاً کشنده ۱۱۷
- ج - ۲- رفتار مرتکب جرم جعل و تزویر و کاربرد معیارها ۱۲۰
- کلیات ۱۲۰
- جعل مادی ۱۲۱
- جعل معنوی ۱۲۲
- ج - ۳- شبیه سازی در جرم جعل و کاربرد معیارهای عینی و ذهنی ۱۲۳
- شبیه سازی در جعل اسکناس ۱۲۳
- شبیه سازی در اسناد و نوشته های دیگر ۱۲۵
- شبیه سازی در جرم قلب سکه ۱۲۶
- ج - ۴- رفتار مرتکب در جرم جریحه دار نمودن عفت عمومی ۱۲۷
- ج - ۵- رفتار مرتکب در جرم تخریب ۱۲۸
- د - وسیله ارتکاب جرم و کاربرد معیار عینی و ذهنی ۱۲۹
- د - ۱- وسیله ارتکاب جرم و معیار عینی ۱۲۹
- د - ۲- وسیله ارتکاب جرم و معیار نوعی ۱۳۰
- ه - رابطه سببیت و کاربرد معیارهای عینی و ذهنی ۱۳۲
- ه - ۱- کلیات ۱۳۲
- ه - ۲- دیدگاه های قائل به تفکیک بین شرط و سبب ۱۳۳
- ه - ۳- دیدگاه برابری اسباب ۱۳۳
- ه - ۴- دیدگاه سبب متعارف ۱۳۴

فهرست مطالب □ ۹

- ه- ۵- رابطه سببیت در کامن‌لا ۱۳۶
- ه- ۶- رابطه سببیت در نظام حقوقی اسلام و ایران ۱۳۸
- و- موضوع جرم و کاربرد معیار عینی و ذهنی ۱۳۹
- و- ۱- کلیات ۱۳۹
- و- ۲- کاربرد معیار عینی در ارتباط با موضوع جرم ۱۴۰
- و- ۳- کاربرد معیار ذهنی در ارتباط با موضوع جرم ۱۴۰
- ز- نتیجه جرم و کاربرد معیار عینی و ذهنی ۱۴۲
- ز- ۱- معیار ذهنی ۱۴۲
- ز- ۲- معیار عینی ۱۴۳
- ز- ۳- معیار نوعی ۱۴۴
- بند دوم- شروع به جرم و کاربرد معیار عینی و ذهنی ۱۴۵
- ۱- کلیات ۱۴۵
- ۲- اعمال مقدماتی و عملیات اجرایی: معیار تمییز ۱۴۶
- الف- معیار عینی ۱۴۶
- ب- معیار ذهنی ۱۴۸
- ج- معیار مختلط ۱۵۰
- ۳- شروع به جرم در نظام حقوقی ایران ۱۵۲
- ۴- جرائم عقیم و محال ۱۵۵
- الف- کلیات ۱۵۵
- ب- جرم عقیم و معیار آن ۱۵۵
- ب- ۱- معیار عینی ۱۵۶
- ب- ۲- معیار ذهنی ۱۵۷
- ج- جرم محال و معیارهای آن ۱۵۸
- بند سوم- معاونت در جرم و کاربرد معیارهای عینی و ذهنی ۱۶۱
- ۱- کلیاتی پیرامون معاونت و معیار تمییز آن از مباشرت ۱۶۱

۱۰ □ معیارهای عینی و ذهنی در حقوق کیفری

- الف - معیار نفع مستقیم و غیر مستقیم ۱۶۲
- ب - معیار نحوه مداخله ۱۶۲
- ج - معیار ذهنی ۱۶۳
- ۲- کاربرد معیارهای عینی و ذهنی در معاونت در جرم ۱۶۴
- الف - کلیات ۱۶۴
- ج - ایجاد دسیسه و فریب و نیرنگ ۱۶۷
- د - تهیه وسایل ارتکاب جرم یا ارایه طریق استفاده ۱۶۸
- هـ - تسهیل وقوع جرم ۱۶۹
- ۳- وحدت قصد و معاونت در جرم ۱۶۹
- الف - کلیات ۱۶۹
- ب - معیار عینی ۱۷۲
- ج - معیار ذهنی ۱۷۲
- د - معیار نوعی ۱۷۹
- مبحث سوم - عنصر معنوی و کاربرد معیار عینی و ذهنی ۱۸۱
- بند اول - عنصر معنوی جرائم عمدی ۱۸۲
- ۱- اراده ۱۸۳
- الف - اراده و معیار ذهنی ۱۸۶
- ب - اراده و معیار عینی ۱۸۷
- ۲ - قصد و کلیات آن ۱۸۹
- الف - قصد و کاربرد معیار ذهنی ۱۹۰
- ب - قصد و کاربرد معیار نوعی ۱۹۳
- ۳- قصد در نظام حقوقی انگلیس ۱۹۸
- الف - احراز قصد مطابق معیار عینی - نوعی ۱۹۹
- ب - احراز قصد مطابق معیار مختلط عینی - ذهنی ۲۰۰
- ج - احراز قصد مطابق معیار ذهنی ۲۰۱

فهرست مطالب □ ۱۱

۴ - قصد در نظام حقوقی ایران	۲۰۱
الف - کلیاتی پیرامون قصد در حقوق ایران	۲۰۱
ب - معیارهای احراز قصد در نظام حقوقی ایران	۲۰۴
ج - دیدگاه‌های فقهای اسلامی راجع به قصد	۲۰۹
۵ - علم	۲۱۱
الف - کلیاتی پیرامون علم	۲۱۱
ب - معیارهای احراز علم در حقوق تطبیقی	۲۱۳
ج - معیارهای احراز علم در نظام حقوقی ایران	۲۱۸
د - رویکرد فقه اسلامی به احراز علم غلبه معیار ذهنی	۲۲۲
بند دوم - عنصر معنوی جرائم غیر عمدی	۲۲۳
۱ - مبانی مسئولیت مدنی	۲۲۴
الف - نظریه یا تئوری تقصیر	۲۲۵
ب - تئوری خطر	۲۲۶
ج - نظریه تضمین حق	۲۲۷
۲ - مطالعه تطبیقی عنصر معنوی جرائم غیر عمدی در کامن لا	۲۲۸
الف - بی‌پروایی و معیار احراز آن در حقوق انگلیس	۲۲۸
ب - معیار ذهنی محض بی‌پروایی: دعوی کانینگهام	۲۲۹
ج - معیار عینی محض بی‌پروایی: دعوی کالدول	۲۳۱
د - معیار مختلط بی‌پروایی: پرونده آر علیه جی و دیگران	۲۳۲
۳ - بی‌پروایی در حقوق آمریکا و معیار احراز آن	۲۳۳
۴ - غفلت	۲۳۵
الف - رویکرد حقوق انگلیس به غفلت	۲۳۹
ب - رویکرد حقوق آمریکا به غفلت	۲۴۰
بند سوم - عنصر معنوی جرائم غیر عمدی در ایران و معیارهای احراز آن	۲۴۲
ب - معیارهای احراز مسئولیت در جرائم با مسئولیت مطلق	۲۴۹

۱۲ □ معیارهای عینی و ذهنی در حقوق کیفری

- ۲۴۹ ب- ۱- معیار عینی
- ۲۵۰ ب- ۲- معیار مختلط
- ۲۵۵ ۲- نتیجه‌گیری کلی
- ۲۵۷ گفتار دوم: عوامل موجهه جرم و کاربرد معیارهای عینی و ذهنی
- ۲۶۰ بند اول - امر آمر قانونی
- ۲۶۱ ۱- معیار عینی: نظریه اطاعت محض
- ۲۶۲ ۲- معیار ذهنی: نظریه مسئولیت محض
- ۲۶۴ ۳- معیار نوعی: نظریه رعایت ظواهر
- ۲۶۵ بند دوم - دفاع از خود (دفاع مشروع)
- ۲۶۵ ۱- مبانی دفاع مشروع
- ۲۶۷ ۲- ارکان دفاع مشروع و کاربرد معیار عینی و ذهنی
- ۲۶۸ الف - فعلیت داشتن یا قریب الوقوع بودن حمله یا خطر
- ۲۷۲ ب - مستند بودن دفاع به قرائن معقول یا خوف عقلایی
- ۲۷۲ ج - ضروری بودن دفاع
- ۲۷۸ د - تناسب دفاع با حمله یا خطر
- ۲۷۸ د- ۱- شرط تناسب و معیار عینی محض
- ۲۷۹ د- ۲- شرط تناسب و معیار ذهنی
- ۲۸۰ د- ۳- شرط تناسب و معیار نوعی
- ۲۸۱ د- ۴- شرط ناتوانی دیگران و نیاز آن‌ها به کمک
- ۲۸۲ د- ۵- باورمندی و قاصد بودن مدافع (معیار ذهنی)
- ۲۸۴ د- ۶- دفاع مشروع مبتنی بر اشتباه
- ۲۸۷ ۳- موارد خاص دفاع مشروع
- ۲۸۷ الف - مقاومت در برابر نیروهای انتظامی و ضابطین دادگستری و معیار آن...
- ۲۸۸ الف- ۱- معیار عینی
- ۲۸۸ الف- ۲- معیار ذهنی

فهرست مطالب □ ۱۳

- ب - قتل به اعتقاد مهدور الدم بودن ۲۸۹
- ب - ۱ - ماهیت دفاع قتل به اعتقاد مهدورالدم بودن ۲۹۱
- ب - ۲ - معیارهای احراز ۲۹۲
- ج - قتل درفراش ۲۹۵
- ج - ۱ - مبانی دفاع قتل در فراش ۲۹۷
- ج - ۲ - کاربرد معیارهای عینی و ذهنی در قتل درفراش ۲۹۹
- بند سوم - ضرورت ۳۰۰
- ۱ - مبانی فلسفی ضرورت ۳۰۱
- ۲ - ضرورت در نظام حقوقی کامن لا ۳۰۴
- ۳ - ضرورت در نظام حقوقی ایران و معیارهای احراز آن ۳۰۹
- الف - عناصر عینی دفاع ضرورت و معیارهای احراز آنها ۳۰۹
- ب - قاصد بودن مرتکب در دفاع ضرورت (معیار ذهنی ایجابی) ۳۱۴
- ج - عدم ایجاد عمدی خطر توسط مضطر (معیار ذهنی سلبی) ۳۱۴
- بند چهارم - ارتکاب عمل برای اجرای قانون اهم ۳۱۵
- ۱ - کلیاتی پیرامون اجرای قانون اهم ۳۱۵
- ۲ - وجوه تمایز دفاع ضرورت و اجرای قانون اهم ۳۱۶
- ۳ - معیارهای احراز قانون اهم ۳۱۸
- بند پنجم - رضایت ۳۲۱
- ۱ - ماهیت رضایت و مبنای قانونی آن ۳۲۵
- ۲ - معیارهای احراز رضایت به عنوان یک دفاع عمومی ۳۲۶
- ۳ - اشتباه مرتکب راجع به رضایت بزه‌دیده: معیار عینی یا معیار ذهنی ۳۲۹
- بند ششم - حوادث ناشی از عملیات ورزشی ۳۳۰
- ۱ - معیار احراز ورزشی بودن ۳۳۱
- ۲ - معیار احراز عامل موجهه عملیات ورزشی ۳۳۵
- بند هفتم - عمل جراحی یا طبی مشروع ۳۳۷

۱۴ □ معیارهای عینی و ذهنی در حقوق کیفری

- ۱ - مبانی فلسفی دفاع مبتنی بر عمل جراحی یا طبی ۳۳۷
- ۲ - معیار احراز دفاع مبتنی بر اقدامات پزشکی ۳۳۹
- بند هشتم - اقدامات تربیتی والدین و اولیاء قانونی طفل ۳۴۲
- ۱- مبانی توجیهی دفاع مبتنی بر تربیت ۳۴۴
- ۲ - معیارهای احراز دفاع مبتنی بر اقدامات تأدیبی و محافظتی والدین ۳۴۴
- ۳ - عناصر عینی و معیارهای احراز آنها ۳۴۵
- ۴ - معیار نوعی در دفاع تربیتی ۳۴۷
- ۵ - نقش معیار ذهنی در دفاع تربیتی ۳۴۹
- گفتار سوم: عوامل رافع مسئولیت کیفری و کاربرد معیارهای عینی و ذهنی ۳۵۰
- مبحث اول - کودکی ۳۵۱
- بند اول - معیارهای احراز بلوغ ۳۵۲
- ۱ - احراز بلوغ بر اساس معیار نوعی ۳۵۲
- ۲ - احراز بلوغ بر اساس معیار ذهنی ۳۵۵
- مبحث دوم - جنون ۳۵۷
- بند اول - معیارهای احراز جنون در حقوق تطبیقی ۳۵۸
- بند دوم - معیارهای احراز جنون در نظام حقوقی ایران ۳۶۰
- ۱ - رویکرد شناختی و ذهنی ۳۶۱
- ۲ - رویکرد ارادی ۳۶۲
- مبحث سوم - جهل و اشتباه ۳۶۳
- بند اول - اشتباه زایل کننده عنصر روانی و معیارهای احراز آن ۳۶۴
- بند دوم - رویکرد کامن لا به اشتباه: رهیافت عینی یا رهیافت ذهنی ۳۶۶
- بند سوم - اشتباه راجع به اجزاء و عناصر فرعی عمل مجرمانه ۳۶۷
- بند چهارم - اشتباه راجع به عوامل موجهه جرم ۳۶۸
- ۱ - ماهیت اشتباه راجع به عوامل موجهه ۳۶۹
- الف - رهیافت ذهنی ۳۶۹

فهرست مطالب □ ۱۵

۳۷۰	ب - رهیافت عینی
۳۷۰	۲ - معیارهای احراز در کامن لا
۳۷۱	الف - معیار ذهنی خالص
۳۷۱	ب - معیار عینی خالص
۳۷۲	ج - معیار ذهنی - نوعی
۳۷۲	د - معیار پذیرفته شده برای عوامل موجهه
۳۷۳	۳ - رویکرد نظام حقوقی ایران به اسباب اباحه ظاهری
۳۷۴	الف - معیار ذهنی: باور و تصور اشتباهی مرتکب
۳۷۴	ب - معیار نوعی: قابل قبول بودن اشتباه
۳۷۹	مبحث چهارم - اجبار - اکراه
۳۸۱	بند اول - ماهیت اکراه و اجبار
۳۸۲	بند دوم - معیارهای حاکم
۳۸۵	مبحث پنجم - مستی
۳۸۵	بند اول - معیار احراز مستی در حقوق تطبیقی
۳۸۷	بند دوم - رویکرد نظام حقوقی ایران
۳۸۸	مبحث ششم - تحریک
۳۸۹	بند اول - ماهیت تحریک
۳۸۹	بند دوم - معیارهای احراز تحریک
۳۹۸	جمع بندی
۴۰۱	فهرست منابع
۴۰۱	منابع فارسی و عربی
۴۰۸	منابع لاتین